

WIDZ W ŚWIECIE KULTURY FILMOWEJ – FILM W EDUKACJI SZKOLNEJ I POZASZKOLNEJ

XXVIII Konferencja Filmoznawcza odbyła się w dniach 8-11 listopada 2018 roku w kompleksie pałacowym w Radziejowicach. Konferencję prowadził prof. Uniwersytetu Łódzkiego dr hab. Piotr SitarSKI. Na początku konferencji została wręczona nagroda za najlepszą pracę magisterską, im. Prof. Eweliny Nureczyńskiej-Fidelskiej – uczonzonej asystentki dla rozwoju edukacji filmowej w Polsce, inicjatorce i autorce koncepcji 25 sesji filmoznawczych w Borkach i Radziejowicach. Nagrodę za pracę magisterską na temat kina polskiego otrzymał absolwent Uniwersytetu Łódzkiego.

Konferencja składała się z 4 bloków tematycznych:

- I – Festiwalizacja kultury
- II – Edukacja szkolna
- III – Edukacja pozaszkolna
- IV – Edukacja medialna

Działania edukacyjne Filmoteki Narodowej – Instytutu Audiowizualnego przedstawili koordynatorzy zespołu edukacji filmowej FINA Agata Sotomska i Robert Jacewski.

W styczniu 2019 roku mija 10 lat istnienia filmoteki, która na stałe wpisała się w działania na rzecz rozwoju edukacji filmowej. Został wprowadzony nowy pakiet przeznaczony dla nauczycieli nauczania wczesnoszkolnego, wychowawców świetlic i bibliotekarzy, zawierający filmy i opracowania metodyczne. Przygotowano warsztaty dla nauczycieli i uczniów. W sposób ciągły prowadzone są zajęcia dla nauczycieli wszystkich etapów edukacji w pracowniach Filmoteki i w szkołach. Dużym zainteresowaniem cieszy się Olimpiada, której III edycja ma temat: Literatura na ekranie: adaptacja i przyłiterackość filmu.

Wykład na temat Edukacyjny wymiar festiwalu filmowych wygłosiła prof. Ul. dr hab. Elżbieta Durys.

Festiwale filmowe się spopularyzowały i dobrze się rozwijają. PISF zlecił pierwsze badania, ich celem była wieloaspektowa diagnoza funkcjonowania festiwalu filmowych w Polsce. W różnych definicjach festiwalu podkreśla się funkcję świętowania, nawiązanie kontaktów kulturalnych, chodzi także o celebrację i promocję. Ścisłe świąteczny charakter ma gala otwarcia czy zakończenia festiwalu. Uczestnikami festiwalu są wielbiciele kina, osoby związane z branżą, krytycy. Festiwal ma swoją strukturę. Poza częścią stricte filmową, odbywają się panele dyskusyjne, warsztaty, spotkania z twórcami.

Festiwale mogą mieć charakter otwarty, być oparte na ostrej selekcji, mieć profil ukierunkowany na daną grupę filmów. Najstarsze festiwale to: Wenecja (od 1932 roku), Cannes (od 1939 r.), Berlin (od 1951 r.). W latach 70. XX w. nastąpił dynamiczny rozwój festiwalu.

Regionalizacja, przemiany w gospodarce, dekolonizacja itp. procesy sprawiły, że rozwija się turystyka kulturalna, eventowa. Powstaje kino tworzone z myślą o obiegu festiwalowym. Jest to kino artystyczne, charakteryzujące się odejściem od narracji, specyficznym pojmowaniem realizmem, udziwnieniami formalnymi, dystansem wobec konwencji filmowych i fabuły. W wywiadach z organizatorami okazało się, że pojmują rolę edukacyjną dość wąsko. Wyjątek od początku stanowił festiwal Nowe Horyzonty. Od 2001 r. prezentowano kino artystyczne, dużą rolę stanowił aspekt formacyjny – młodzi krytycy i filmoznawcy, liczne publikacje, działania ze szkołami, uniwersytetami. Festiwal Nowe Horyzonty stał się wyznacznikiem organizacji festiwalu filmowego ze świadomością związków z edukacją.

Dr Piotr Pławuszcwski (UAM) omówił temat *Krakowski Festiwal Filmowy – dokumentalne trochę wiedzy*.

W 1961 r. odbył się Ogólnopolski Festiwal Filmów Krótkometrażowych, w 1964 r. Międzynarodowy Festiwal Filmów Krótkometrażowych, a od 2001 r. Krakowski Festiwal Filmowy. Na tym festiwalu były wspaniałe debuty. Przyznawane tam nagrody mają swoją wagę i są znakiem czasu. Kazimierz Karabasz dostał główną nagrodę za film „Muzykanci” w 1961 r. Film okazał się przełomem w twórczości reżysera, zrealizowany w nowoczesny sposób zmienił bieg polskiego kina dokumentalnego. W 1968 r. Karabasz otrzymał nagrodę za film „Rok Franka W”, a potem nagrodę za całokształt twórczości. Marcel Łoziński wręczając tę nagrodę mówił, że Karabasz pokazał, że reżyser jest odpowiedzialny za bohatera.

Po 1971 roku debiutuje nowe pokolenie twórców i powstają arcydzieła. Krzysztof Kieślowski tworzy „Fabrykę” i „Byłem żołnierzem”, Tomasz Żygadło „Szkolę podstawową”, Krzysztof Gradowski „Konsul i inni”, Bogdan Kosiniński „Na torach”. Na hamach „Polityki” toczy się polemika, Kadziński krytykuje młodych, odmawia im talentu. Młodzi odpowiadają: „Interesują nas miejsca, gdzie na pozór wszystko działa normalnie, lecz w których kryje się poważna choroba”. W 1997 r. powstaje „Arizona” Ewy Borzęckiej i po raz pierwszy w historii polskiego kina powstaje spór wokół problemu etyki dokumentu.

Festiwale filmowe – pomiędzy obciachem a szpanem, czyli rolowanie na backstage'u to temat wypowiedzi Arkadiusza Walczaka (WCIES).

Dla większości młodych ludzi festiwal kojarzy się z wydarzeniem muzycznym nie filmowym. Opole, Sopot, Top Trendy kojarzone są z obciachem, a PolandRock Festiwal (dawny Woodstock) i Opener ze szpanem. Nie zawsze ten podział jest tak czytelny. Eurovision Song wychodzi od zjawisk popkultu-

rowych i transmitowany na całym świecie oglądany jest przez ponad 100 mln ludzi, wpisany do Księgi Guinnessa jako najdłuższej trwający festiwal muzyczny na świecie. Istnieje subkultura fanów Eurowizji, a fenomen popularności można tłumaczyć zabawą konwencją i jej ograniczeniami

Festiwal filmowy to wydarzenie posiadające element konkursowy, mające charakter święta, oferujące odbiorcom więcej niż tylko projekcje filmowe, z czego uczestnicy czepią w dowolny i niekoniernie usystematyzowany sposób. 60–70 proc. obiegu kinowego stanowią produkcje hollywoodzkie, mające zagwarantowany obieg w sieci multiplexów. Dla organizatorów festiwalu w Polsce atrakcyjnymi odbiorcami są licealiści. Nauczyciel powinien pokazać uczniowi, że udział w świadomie wybranym festiwalu filmowym może być wartościowym poszerzeniem własnych kompetencji. Można przygotować festiwal filmowy w szkole np. Festiwal kina niemego, kino o uzależnieniach itp. Nieodłącznym elementem powinny być imprezy towarzyszące, spotkanie z twórcami, zrywa biblioteka.

Uczestnicy konferencji obejrzeli film „Świtezianka” reż. Julia Boi Ngoc i Mai Bui Ngoc (2018) i spotkali się z reżyserkami i producentką Martą Szaryńską. Film młodych reżyserek zdobył już wiele nagród na zagranicznych festiwalach. Obu reżyserkom, choć wychowały się we Francji, bliski jest polski romantyzm. Największą trudnością było, aby nie stracić sensu ballady, oddać jej nastroj, znakomicie pomogła tu świetna muzyka, scenografia, zdjęcia.

Straszyń Michiewicz to tytuł wystąpienia dr Jolanty Wróblewskiej (LLO Wrocław).

Prelegentka podkreśliła, że ballady wieszczą są wykorzystywane w edukacji filmowej i medialnej. Korzystają z nich twórcy gier komputerowych. Andrzej Sapkowski w swej sadze nawiązuje często do Mickiewicza.

Film w podstawach programowych z lat 2008 i 2017/2018 przedstawił dr hab. prof. UJ Krzysztof Biedrzycki.

Film nie doczekał się zainteresowania twórców i organizatorów oświaty, można mówić o regresie w stosunku do wcześniejszych programów. Najnowsza podstawa programowa nie obejmuje filmu jako składnika treści kształcenia.

Hanna Wiśniewska (WCIES) w temacie swego wystąpienia postawiła pytanie: Edukacja filmowa marginalizowana?

Referentka zwróciła uwagę na ważne momenty dla edukacji filmowej w szkole. Reforma oświaty na przełomie XX i XXI w spowodowała zainteresowanie tą dziedziną edukacji, która pojawiła się jako ważny element w podstawach programowych. Powstały liczne klasy kulturowe, w niektórych liceach jest prowadzona w sposób stały edukacja filmowa. Wydarzeniem przełomowym było powstanie Filmoteki Szkolnej w 2009 r. i pojawienie się pakietów edukacyjnych w bibliotekach szkolnych. Z kolei Warszawski Program Edukacji Kulturowej był jedynym projektem łączącym edukację filmową i kulturalną.

Od 1994 r. istnieje Międzyszkolne Seminarium Filmowe dla maturzystów interdyscyplinarna forma łącząca edukację historyczną, polonistyczną, społeczną, kulturalną. Uczestnikami są uczniowie i nauczyciele j. polskiego, historii, wiedzy o społeczeństwie. Uczniowie poznawali ambientną twórczość filmową polską i zagraniczną, spotykali się z wybitnymi reżyserami, operatorami, krytykami, rozwijali umiejętność integrowania różnych tekstów kultury. Przykładem dobrej współpracy różnych środowisk może być działający od 2008 r. Letni Uniwersytet Nauczycieli Polonistów organizowany przez WCIES i Stowarzyszenie Nowe Horyzonty. Projekt cieszny się dużym powodzeniem odbiorców, odbyła się 11 edycja, co świadczy o jego społecznej i edukacyjnej użyteczności.

Temat: Po szkole: zalezy i wady pozajformalnej edukacji filmowej omówił dr Michał Pabis-Orzeszyńska – kierownik działu Edukacji Filmowej w Narodowym Centrum Kultury Filmowej w Łodzi.

Tradycja krytycznego spojrzenia na sformalizowaną edukację jest bardzo długa, współcześnie uczymy się przez całe życie, więc rola edukacji nie tylko w szkole jest szczególnie istotna. Ważna jest edukacja poprzez instytucje kultury, ale transfer środków finansowych z budżetu Ministerstwa Kultury nie jest duży i wiele zależy od samorządów. Różne instytucje kultury konkurują o zasoby i uczestników. Zasadniczym celem jest rozwój stale zainteresowanej widowni młodych i dorosłych. Zalecą edukacji pozaformalnej jest funkcjonowanie poza rynkami edukacyjnymi, wada zaś audience development, widmo podporządkowania się branży filmowej, tworzenie się obiegu zamkniętego, zmuszającego widza do odbioru określonych treści, swoistego konformizmu. Istotna jest więc rola edukatorów. W NCKF w Łodzi stosowane są różnorodne formy pracy, np. tworzenie filmów przez uczniów, przemontowanie znanych filmów, kończenie ich. Są to przedsięwzięcia posiadające zdolność wydobycia różnorodnych aktywności młodych widzów.

Dr Krzysztof Jajko (UL) przedstawił analizę przypadku w referacie Kinobus – obywatelowa edukacja filmowa.

Pierwsza edycja festiwalu Kinobus powstała w 2015 roku i cieszy się dużym powodzeniem wśród uczestników podróżujących w kinobusie i wśród lokalnych odbiorców. Co roku organizatorzy wybierają jedno województwo, jeżdżą po całym obszarze, szukają miejsc, gdzie kręcone były filmy i śladów po dawnych kinach. Po 1989 r. nastąpił proces degradacji kin. Wiele zmieniło swe funkcje lub zostało zburzonych. Zwrwana została nie z pewnymi grupami widzów. Zjawisko to ukazuje wyświetlany na konferencji film „Ostatni seans w kinie Przyjaźni”, reż. Krzysztof Kalisiał (2006). Podczas festiwalu Kinobus odbywają się spotkania z byłymi pracownikami kin, celem jest mobilizacja środowisk lokalnych, ratowanie tego, co zostało po kinach, archiwów prywatnych, społecznych. Ta interdyscyplinarna impreza służy integracji środowiska

lokalnego i uczestników festiwalu, gromadzeniu cennych materiałów dla bazy lokalnej kultury filmowej.

Dr Dominika Urbańska-Galanciak (Stowarzyszenie Producentów i Dystrybutorów Oprogramowania Rozrywkowego) przedstawiła temat: *Graj bezpiecznie – pozaszkolne działania edukacyjne skierowane do rodziców i dzieci.*

Inicjatywa „Graj bezpiecznie” prowadzona jest ze wsparciem Rzecznika Praw Dziecka. Na każdej grze jest oznaczenie PEG (European Game). System kwalifikacji i informacji służy temu, aby pokazać, jakie treści występują w grach. W 2008 r. na pikniku naukowym zaczęto prezentować ten program, nawiązano współpracę z sieciami handlowymi, zrobiono spot „Graj bezpiecznie” wyświetlany w wielu stacjach telewizyjnych. Kampania skierowana jest do dorosłych, średnia wieku gracza to 25–40 lat, a dużą część stanowią kobiety.

Na konferencji odbył się pokaz specjalny filmu „Czyszciciele Internetu” reż. Moritza Riesenwiecka (2018).

Dr Joanna Zabłocka-Skorek (Kinoszkola) omówiła problem *Wolność w sieci? Czyszciciele Internetu.*

Każdego dnia ludzie spotykają na Facebooku. Jest to globalna komunikacja. Ponad 3 miliardy ludzi z różnych krajów i kultur korzysta z mediów społecznościowych. Co minutę na YouTube pojawia się 2,5 mln wpisów, z których część za chwilę znikną. Pojawiają się pytania: Kto wyznacza normy i według jakiego systemu wartości? W jaki sposób jest do tego przygotowany? Kto weryfikuje pracę czyszcicieli i według jakich kryteriów? W filmie „Czyszciciele Internetu” oglądamy ludzi na Filipinach w Manili zatrudnionych przez Facebook, którzy znają pewne zasady bezpieczeństwa w sieci, ale jednocześnie wiedzą, że Facebook umożliwia swobodę wypowiedzi, wolność słowa, pozwala na zamieszczanie własnych dzieł, opinii, równość w sieci. Nie ma jednak różnicowania na różne kultury, kontekst polityczny, społeczny. Wypowiedzi „Czyszciciele Internetu” świadczą, że różnie pojmują swą pracę i rolę, np. „posprzątać po innych”, „naprawić grzeszny świat”, „zrzuć tę pracę”. Powodują, że ten dokumentalny film pokazuje, jak możliwa jest manipulacja w sieci, wobec której odbiorca często jest bezbronny.

Wykład *Od czytelnika do streamera – przemiany uczestników kultury medialnej* wygłosił mgr Dominika Staszko-Chojnacka i mgr Marcin Chojnacki (UL).

Ze względu na rozwój techniki cyfrowej odbiór bardzo się zmienił. Treść może dotrzeć do odbiorcy na wiele różnych sposobów. Śledzenie powiazań fabularnych, tematycznych, stylistycznych, nawigacji zamiast lektury silnie wpływa na postawy, poglądy i emocje dzieci i młodzieży. Powstają transmedialne systemy rozrywkowe, gdzie punktem wyjścia jest film, a obok niego zaczęto budować inne formy np. gadzety. Opowiadanie transmedialne to koncepcja wspólnej całości, z której wieloma elementami trzeba się zapoznać. Przykładem może być

„Matrix”. Z kolei hipermedialność służy podkreślaniu medialności, naśladowaniu interfejsów. Pojawiły się nowe sposoby dystrybucji cyfrowej i odbioru treści. Tradycyjna ramówka dla młodych widzów nie ma sensu, krytycy też nie są potrzebni, bo platforma odpowiada, co wybrać. Modne jest oglądanie kompulsywne, cały sezon od razu (15, 20 odcinków). Z badań w roku 2016 wynika, że 73 proc. pokolenia amerykańskich mileniśców ogląda kompulsywnie treści audiowizualne. Zachęca się odbiorców do określonych innych działań podczas oglądania, wykorzystywania drugiego ekranu (second screening). Nowe technologie umożliwiają widzom uczestniczenie na szerszym poziomie w odbiorze. Wychodzenie poza bierne odbieranie kultury na rzecz bardziej aktywnego w niej uczestnictwa powoduje, że widz może być też producentem, krytykiem. Publiczność zyskuje większą sprawczość i samodzielność. Internet zmienił stosunek do fanów, umożliwił ich zrzeszanie się, wpływ na wybór aktorów, scen itp.

Kompetencje medialne są jednymi z najważniejszych dla człowieka żyjącego w XXI w. Obecnie, aby nie być określonym jako analfabeta w dziedzinie mediów, konieczne jest posiadanie umiejętności technicznych, a także rozumienia i krytycznego oceniania przekazu.

Obecnie edukacja medialna w Polsce ma charakter rozproszony, brakuje wykwalfikowanych edukatorów. Edukacja w ujęciu tradycyjnym jest mało skuteczna w obliczu szybko występujących zmian dotyczących umiejętności gromadzenia informacji. Ponad 80 proc. osób w wieku do 50 lat ma dostęp do Internetu w domu.

W dynamicznie rozwijającym się środowisku medialnym niezbędna jest edukacja od najmłodszych lat. Szczególną uwagę należy poświęcić grom wideo i Internetowi.

Po obejrzeniu filmu „Girl” reż. Lukas Dhont (2018) propozycje wykorzystania filmu w edukacji przedstawiła psycholog Anna Szadkowska (Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna dla Młodzieży w Łodzi).

Film „Girl” mówi o trudnych zjawiskach towarzyszących odkrywaniu tożsamości nieheteroseksualnej, o stereotypach, uprzedzeniach i tolerancji. Inny wśród nas, czy jesteśmy tolerancyjni? Każdy musi sobie odpowiedzieć na to pytanie. Stereotypy zastępują wiedzę, upraszczają rzeczywistość, a uprzedzenie – negatywna postawa wobec grupy i osoby powodują poczucie osamotnienia 13 proc. populacji. Tematem filmu jest transseksualizm – rozbieżność między tożsamością płciową a płcią męską. Bohater, w trakcie długotrwałego leczenia, przechodzi przemianę zmiany płci, marząc o karierze baletnicy, doznaje cierpienia, bólu, osamotnienia.

Dojrzwianie audiowizualne – rozwój kompetencji młodego widza w projekcie NHEF przedstawiła Anna Równy.

W bogatej ofercie znajdują się różne cykle np. wiekowe, wychowawcze. Projekt obejmuje uczniów od przedszkola do matury. Realizowany jest w kinach

pod hasłem „Więcej niż lekcje, więcej niż kino?”. Dzieci uczą się słownictwa, odeagowania negatywnych emocji, rozwijają inteligencję językową, logiczną, emocjonalną. Uczniowie kończą projekt z bogatymi kompetencjami kluczowymi, społecznymi i obywatelskimi.

Filmy „Kino w trampkach”. Edukacja czy rozmowy o dorastaniu? przedstawiły Agnieszka Drzewiecka-Protti (dyrektor festiwalu) i Julia Korzeb.

Od 6 lat istnieje festiwal dla dzieci i młodzieży „Kino w trampkach”. Współtwórcami są młodzi widzowie. Oglądają filmy współczesne z całego świata odpowiadające potrzebom młodego widza: dokumenty, fabuły i animacje. Są jurorami, wypowiadają się w mediach społecznościowych i w telewizji młodzieżowej, pracują w wolontariacie.

***

Gościem specjalnym na XXVIII Konferencji Filmoznawczej był **Roman Gutek** – twórca Warszawskiego Festiwalu Filmowego, organizator Międzynarodowego Festiwalu Nowe Horyzonty, członek Europejskiej Akademii Filmowej, współzałożyciel firmy dystrybucyjnej Gutek/Film. Spotkanie transmitowane na portalu Edukacja.Filmowa.pl prowadził dr hab. Elżbieta Durys. Roman Gutek wspominał, że teorię i historię kina poznał uczestnicząc w latach 1980–1984 w seminarium w Instytucie Sztuki PAN. Znakomici wykładowcy pod kierunkiem prof. Aleksandra Jackiewicza wpojili mu miłość do kina i wiarę, że ten rodzaj sztuki przeżyje, bo ludzie potrzebują pewnego rytuału, specyficznego odbioru. MFF Nowe Horyzonty wprowadził do świadomości młodych ludzi nowe awangardowe kino światowe. Odbywały się warsztaty dla nauczycieli, wychowało się wielu młodych krytyków. Obecnie realizowane jest nowoczesne Centrum Kultury we Wrocławiu. Dawniej filmów było mniej i łatwiej było je wybrać, teraz z wielości trudno się zdecydować na właściwy wybór mimo wczesnych informacji np. w Internecie. Roman Gutek potrafi wybierać filmy wartościowe. Dzięki firmie dystrybucyjnej Gutek Film polscy widzowie obejrzeli ponad 300 filmów najwybitniejszych twórców kina światowego. Uczestnicy konferencji mieli okazję brać udział w premierowym pokazie specjalnym filmu „Winni” reż. Gustaw Möller. Interesującym projektem jest Poleście Słow-Fest realizowany dwukrotnie w Suprasłu i składający się z projekcji filmów, warsztatów, kulinarnych wycieczek, spektakli teatralnych, słuchowisk i koncertów. Roman Gutek to człowiek instytucja, wielce zasłużony dla popularyzacji sztuki filmowej w Polsce.

Podczas konferencji odbyły się warsztaty: *Jak pracować z młodzieżą nad scenariuszem filmowym* pod kierunkiem znanego scenarzysty Wojciecha Le-pianki i *Zabawki optyczne o iluzji ruchu* prowadzone przez dr Justynę Budzik (UŚ). Zaprezentowano publikacje Wydawnictwa Uniwersytetu Łódzkiego.

Wydarzeniem artystycznym był koncert Krzysztofa Napiórkowskiego związany ze 100-leciem odzyskania przez Polskę niepodległości. Wokalista, kompozytor, autor tekstów, producent muzyczny zaprezentował bogaty repertuar złożony z utworów nawiązujących do polskiej tradycji.

Obecnie zachodzą istotne przemiany systemu edukacji. Edukacja permanentna i nieinstytucjonalna obejmuje też edukację filmową. Nauczyciele mogą wykorzystać szansę, aby pomóc uczniom w poszukiwaniu wartościowych dzieł sztuki filmowej, odróżnieniu ich od produkcji czysto komercyjnych. Nie jest to łatwe, ale warto próbować.